
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

AKÁRHOL, ILONA

Pap József: *Hunyócska*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1989

A címbe emelt két szóval, sorral zárul Pap József első gyermekverskötete, a *Hunyócska* című verse, amely – bár utal az ismert gyermekjátékokra – nem magáról a játékról szól, hanem a felnőtt ember szembehunyásáról, arról a pillanatról, amikor – mondhatnánk álmodozva – visszaidézzük a múltat, a soha meg nem ismétlődő egyszer-voltat, amikor saját, sőt legsajátabb emlékeinkbe süllyedve magánbejáratú legendáriumunkat járjuk keresztül-kasul. Édes pillanat, amely a múltat jeleníti meg gondolataink, emlékeink rezechártyáján, de másként, mint ahogy az valójában lejátszódott. Úgy, ahogy ma emlékezünk rá. A jelen, az emlékezés pillanata, igénye és szándéka sokkal inkább felismerhető és meghatározó ebben a játékban, ebben a hunyócskában, mint az egykori valóság, mint a múlt. Még ha minden egyes részlet pontosan úgy is játszódott le, ahogy az emlékkép mutatja, az emlékező látja.

Az emlék – óhatatlanul – mindig kissé költészet is, megemelt, lebegő valóság. Meg szerepjátszás is.

Kivált a költő múltidézése ilyen.

Pap József egy valóra sohasem vált, talán soha meg nem vallott gyermekkori szerelmét idézi meg, örökíti meg negyvenegynéhány versében. Ahogy a cím alatt, mintegy olvasói eligazítóként, tájékoztatásul olvasható, ezek „P. J. szemérmes és szenvedelmes verssorai H. Ilonához 1936-ból”. Hogy nem 1936-ból, az kétségtelen és természetes, hanem több évtizeddel későbből, de 1936-ra gondolva, a múltat idézve, egykori önmagába, gyerek szerepbe bújva. Hogy viszont H. Ilona létezett, azt semmiképpen sem vonhatjuk kétségbe, nem is akarjuk, ahogy az sem vitás, hogy P. J. régen is nagyon szerelmes lehetett belé. Már a Szomjúság című Pap versben találkozunk ezzel az emlékekkel, akkor, amikor költőnkben talán először feltűnt a régi szerelem emléke, illetve, amikor ez talán először versbe került” „... oda-át (a magas oldalon) abronyicára akasztott (ragyogó kék) vizeskannák terhével a vállán Horváth Ilona ringatózik felénk.” Akár ebből a „ringatózó” látomásból bontakozott ki a gyermekversek Ilonája, akár a gyermekversek melléktermékeként került át ez a látomás a Szomjúságba, tehát a *Hunyócska*ba sorolt verseket írása közben fogalmazódott így meg, a „ringatózik” kifejezés arról árulkodik, hogy bizony az emlékképbe erősen belejátszik a felnőtt ember nőszemlélete, nőigénye, így formálódik át, jelenidejűsödik a múltból feltűnő kép, természetszerűen és magától értetődően. Ám ez semmiképpen sem befolyásolhatja a gyermekkorba visszatekintő versek értékét, rangját, sőt hitelességét sem, csak jelzi a két

idő, a jelen és a múlt egybefonódását, s azt, hogy ebben az összefonódásban a jelené az irányító szerep. Pedig – a kötet átgondolt szerkezete a bizonyíték rá – költőnk épp ezt igyekszik előlünk elrejteti, tiszteletreméltó kitartással szerepet játszik, ellenállhatatlanul füllenteni akar, de azt szeretné, hogy erre ne jöjjünk rá.

Már az alaphelyzet is, amit a Leszámolás című prologusszerű versben mintegy előszóként rögzít a költő, a múlt emléktöredékeit felmutató szándékot fejezi ki. Hogy a gyermekkorban ért sérelmek nem is akkor fájnak, amikor kapjuk őket, hanem évtizedekkel később, kívánja példázni a Leszámolás. Mivel az egykori „kisfiú” hiába bámulta „csak egyre” álmai lányalakját, ha az elnézett „fölte” akkor is, most is, a legtermészetesebb reakcióként bukkan fel a vád: „Önző és gonosz vagy, tudd meg, Ilona!”, hogy azután megfogalmazódjék az elhatározás is: megbosszullak! S az elhatározást tett követi: P. J. negyvenhét kétszer négysoros versben beszéli ki, tárja világgá addig titkolt szerelmét H. Ilonka iránt. Behunyja a szemét, számol százig, s elindul – „Meglátod, Ilona (egyből megtalállak...) Elbújhatsz akárhol, Ilona – csukott szemmel látlak” –, s útján, mint ahogy a gyerekek hunyóként körbejárják a búvóhelyeket, ő is sorra veszi, újraéli az egykori emlékeket. Nem rendszertelenül, hanem pontos dramaturgia szerint. Kezde az énekarnál, amikor észrevétlenül oldja ki, mintegy első jelét mutatva a szimpátiának, a fekete hajfonatból a piros pántlikát, folytatva az iskolaudvarban, ahol mindig oda rúgja a labdát, ahol „a” lányok sántaiskoláznak. Majd arra „emlékezik”, hogy Ilona nem vette észre az ő igyekezetét, bezzeg más lányok maguk is nyíltan kimondanák, ha „láng-ra gyúl a szívük”, s „Nem duzzognának”. Sebaj, ott az artézi kút, ahol „véletlenül” találkozni lehet, erre következik a szemrehányás, miért is nem jött el a lány a „pincsesötétbe” – hívta? –, ahogy ő elgondolta. Majd egy különleges kerékpár, egy tandem juttatja észébe szerelmét, aztán meg az, hogy bátyja mondja ugarolás közben – összeért a földjük Ilonáékéval – „Ilona kismenyünk”. Az ugarolásról egy moziemlékre ugrik az emlékezet, a szerelmes filmsztárok duettjét szeretné énekelni a lánnyal, s erre természetszerűen, moziemlékként (?) következik az első féltékenységi gondolat, majd pedig a bosszú gondolata azzal a harmadikkal kapcsolatban, és így tovább, ameddig a képzelet engedi, ameddig a férfi múltba révedező képzelete vissza tud nyúlni.

A szerelmi „regénynél” azonban sokkal érdekesebbek azok az apró nyomok, amelyek a versek kellékeiként, kulisszáiként egy világot körvonalaznak szinte szociográfiai pontossággal és hitelességgel. Az „organtinfüggöny” mögé rejtözve városiasodó falusi, legjobb esetben városperemi világ sejlik fel a többnyire jellegzetes kiskisfalusi emlékezoaik üresen maradt, vagy üresen felejtett kockái között, miközben a kaleidoszkóp egy-egy felvillanó üvegdarabkáján megjelenik a lóúsztatás a Tiszán, a „völgyelésben” való kocsi-kázás búzahordáskor, a jó tanács, hogy disznózsírral kell kengetni magukat, hogy „igazi férfiak” legyenek, a szoknyák alá kukucsálás, a hittanórák, a pecázás, ami a dolgozókra jellemző... Míg végül a költő arra is magyarázatot próbál adni, miért szakadt meg a kibontakozni sem érő, bíró idill. Mert színre lépett az erőszak, s ilyenkor, nyilván, nincs idő a szerelemre.

Hogy Pap József gyermekversei szinte pöre emlékidézések, mondhatnánk ezt talán szándékolt tárgyilagosságnak is, hogy a *Hunyócska* darabjai nem afféle skandalizáló, fülbemászó gyermekversek, az esetleg szintén bizonyítéka lehet a felnőttné, a meglett férfi múltidéző pozíciójának, hogy az emlékeket ne megszépítve, hanem a legnagyobb mértékben reálisan, hitelesen idézze fel, mutassa meg, a lehető legteljesebb szerepjátás-

nak, írói fogás, amely azonban nem érvényesül, nem érvényesülhet maradéktalanul. Költőnk láthatóan másfajta gyermekverseket kíván írni, mint elődei és kortársai közül sokan teszik, az a szándéka, hogy versei ne versek, hanem a valóság darabkái legyenek, ugyanakkor azonban ez a szándék hatalmas kockázattal is jár: néhány verset kivéve, azt hiszem, nehezen tanulhatók meg a *Hunyócska* versei, nem másznak a gyerekek fülébe. Vagy talán nem is gyermekversek ezek? Gyermeki sutaságú szerelmes versek. Rejtőzködés. Ilona-keresések, mindenütt, akárhol, ha nem többért, hát magáért a keresésért.

GEROLD László

ÍGÉRETES INDULÁSOK

Papp p Tibor: *Ego*. Kishegyes, 1989; Bogdán József: *Ablakok*. Verbica, 1989

Nemrégiben jutott el hozzám két fiatal költő, Papp p Tibor és Bogdán József első verseskötete. Együtt tárgyalásuknak nincs is más, mélyebb indítéka annál a ténynél, hogy egy időben láttak napvilágot, s hogy mindkét versfüzetke ún. „regionális” kiadvány, az egyik Kishegyesen, a másik Verbicán jelent meg korlátozott példányszámban, szerény – úgy is mondhatnám: szegényes – külalakban. Ma, amikor sok szó esik az alternatív kiadványokról, és hiszünk is annak lehetőségeiben, igazán kiábrándító, hogy ezek a kiadványok méltánytalan kivitelben jelennek meg, a sokszorosításos technika miatt például a kishegyesi könyvecske szövegei nehezen olvashatóak, s ez már eleve gátolja a befogadást. Ezenkívül a kéziratoknak nem volt hozzáértő szöveggondozójuk, s jogosan bosszankodhatunk a versek esetében különösképpen bántó helyesírási vétségek miatt, úgyhogy mindez némi árnyékot is vet a mégoly nemes és kétségtelenül támogatást érdemlő kiadói-felkaroló szándékra is. Szerencsére azonban a két kis füzet tartalma korántsem „helyi érdekű”, s a belbecs feledtetni tudja és másodlagossá teszi a valóban vidékies külső fagyatékosságait.

Papp p Tibor ritkán tapasztalható tudatossággal gondolta el *Ego* című kötetének felépítését: szerkezetét a szimmetria és a számmisztika határozza meg. A verseket kettős keret fogja közre: a könyvnek van mottója és annak minimális transzformálásával létrehozott „utómottója”, valamint ugyanazon motívumokból építkező elő- és utóverse. A kötet két nagyobb szimmetrikus egységre osztható, mindkettőben három ciklus található, s a ciklusok verseinek és versfüzérei száma 5, 7 és 5. Már ez a rendezőelv is utal arra, hogy a versanyag tekintélyes része egy, a mondanivaló sűrítését megkövetelő zárt versformában, haikuként íródott.

A versíró – szembeötlően – eredetiségre törekszik, a szavak elrendezése foglalkoztatja. Szókreációiban játékosság nyilvánul meg, szuverénul kezeli a nyelvi anyagot. Formaérzékét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy ugyanolyan könnyedén írja haikuit, mint más verseit, ám néha az az érzésünk, sorai még nem mindig eléggé felkészültek arra, hogy az egyedi szituáció tárgyiasításával általános emberi léthelyzetet villantsanak fel, gyakran azonban sikerül az „elmélyítés” is: „bizzuk a dolgot / az időre: hajtsunk rá! / (majd ki-alakul)”, és a hitelesség is: „ne feltétlenül / csak feltételek nélkül / szeresettek meg”.